

სასოფლო-ეკონომიკური

მაზეთის ფასი:

მაკაონი ტილისში	მაკაონი ტილისში	მან.
და ვარეშე ადგილებში:		
პროის წლისა — 7 მან.	— 6	
ჩახუბის წლისა — 4 —	— 3 — 50 კ.	
სამის თვისა — 2 მ. 50 კ.	— 2 —	

პირველი წელიწადი

ბამოლის სამშობლოთი.

ხელი-სამოყვარა მიიღება:

ტილისის „სასოფლო-ეკონომიკური“ რედაქციის კანტორაში, მელიქიშვილის და კაპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზე, თ. მებუღის სახლში, პოლიციის გვერდით.

ტილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: В. Ткачов, въ конторѣ редакціи „СѢЛЬСКОГО ГАЗЕТА“, при типографіи Мелікова и К.-а.

შოველ გვარი განცხადებანი სასოფლო-სამართლებრივ და აგრეთვე გლეხებისა დაიბეჭდება უფასოდ, და უნდა გამოიგზავნოს ვაჭრის კანტორაში, რომელიც იმყოფება ტილისში, მელიქიშვილის და კაპ. სტამბაში.

№ 39. სამშობლო.

I.

26 ნოემბერს 1868 წ.

შინაბარსი:

— მუსიკალური ნაწილი: დასახნელი სესხის სანგარიშებელი მავალითი. — არა ოფიციალური ნაწილი. — საოჯახო ცნობები. — რამდენიმე სიბუჯე მიწის გასუქებაზე. — ნიშნები რომლებითაც განიხივება ვაჭრის საქონელი სამუშაოდ. — საღმრთო ისტორია.

ოფიციალური ნაწილი.

დასახნელი სესხის საანგარიშებელი მავალითი

როდესაც გლეხები ნადელში ფულით აღდგენენ გადასახადს, მაშინ ნადელის დასახნელი სესხი აღირიცხება 45 მუხლისამებრ ნაკაზისა დასხნაზე.

ამ საფუძვლით აღრიცხული სათაფრო ფული შეადგენს მთელს დასახნელს სესხს, თუ რომ ეს გამოანგარიშებული ფული მეტი არ არის ვიდრე სესხის ზომასზე, რომელიც განმარტებულია 46 და 47 მუხლებში; წინააღმდეგ შემთხვევაში დასახნელი სესხის სიერაც თითო დღიურის სანაღვი მიწის ანგარიშით არ გადაემატება ზემოაღნიშნულ მუხლში დაწესებულ ფულს.

ხოლო როდესაც გლეხები დებულების ოქმისამებრ ნადელში იხდიან ხარჯს სამოსახლოთათვის ფულით და ველის მიწებისათვის მოსახლეობის, მაშინ ერთი ნაწილი სესხისა სამოსახლო მიწებზე აღირიცხება 45 მუხლის თანახმად, დანარჩენი ნაწილი სესხისა, რომელიც ველის მიწებისათვის ერგებათ, განიარტება ნაკაზის 48 და 49 მუხლის თანახმად.

1, მთქვამთ, ერთს სოფელში ერთი მებატონი

ნის მამულზე სახლობს სამი კომლი, რომელთაც ჰსურთ მებატონის ნებართვით შეიძინონ მთავრობის შემწევობით ყველა ადგილები, როგორც სასახლარა, აგრეთვე ველის მიწები, რომელიცა დებულების ოქმით მიცემული აქვთ, მუდამ სამუშაოთა.

პირველ გლეხს სამოსახლო მიწა ექვსასი კვადრატის საყენი აქვს და ველის მიწები: სარწყავი ორი დღიური, ურწყავი, მაგრამ განსაკუთრებით ნაყოფიერი სამი დღიური და ურწყავი ხუთი დღიური.

მეორე გლეხს სამოსახლო მიწა ოთხასი კვადრატის საყენი და ველის მიწები: სარწყავი ორი ნახევარი დღიური, ურწყავი, მაგრამ განსაკუთრებით ნაყოფიერი ორი და სამი მეოთხედის დღიურისა და ურწყავი რვა დღიური.

მესამე გლეხსაც სამოსახლო მიწა ათას-ორასი კვადრატის საყენი და ველის მიწები: სარწყავი სამი დღიური, ურწყავი მაგრამ განსაკუთრებით ნაყოფიერი ორი და ერთი მეოთხედის დღიურისა და ურწყავი ცხრა და ნახევარი დღიურისა.

მს გლეხები დებულების ოქმით იხდიან გადასახადს ფულითა და ვალდებულნი არიან ყოველ წლებში მებატონს აღიონ, — პირველმა გლეხმა სამოსახლოზე მანეთ ნახევარი და ველის მიწებზე: სარწყავზე ყოველ დღიურში სამ-სამი მანეთი, ურწყავზე, მაგრამ განსაკუთრებით ნაყოფიერზე მანეთი

და სამ აბაზ უზალთუნდ და ურწყავზე ემეზაბი.

მეორე გლეხი — სამოსახლო მიწებზე აღდგენს თითო მანეთს და ველის მიწებზე თითო დღიურისაზე, — სარწყავზე ცხრა აბაზს, ურწყავზე მაგრამ განსაკუთრებით ნაყოფიერზე ცხრა აბაზს და ურწყავზე ოთხ აბაზ უზალთუნს.

მესამე გლეხიც — სამოსახლოთათვის აღდგენს სამ-სამ მანეთსა და ველის მიწებზე თითო დღიურისაზე სარწყავში რვა აბაზს, ურწყავში მაგრამ განსაკუთრებით ნაყოფიერში მანეთ ნახევარს და ურწყავში ოთხ აბაზს.

ახლა უნდა შეიტყუთ რამდენი სესხის იმედი უნდა ჰქონდეს მთავრობისაგან გლეხებს და მებატონებს?

დასახნელ სესხის სანგარიშებლათ, ნაკაზის 45 მუხლის ძალით წლის გადასახადი ექვსი პროცენტის (სარგებლის) კვალობაზე თანეთ იქცევა, ესე იგი წლის გადასახადი ექვსმეტყვარ და ორ მესამედჯერ უნდა გამოავლდეს. ამისთვის პირველი გლეხის წლის გადასახადი თანეთ ნაქტევი შეადგენს სამოსახლოზე (1 მ. 50 კაპ. $\times 16\frac{2}{3}$) — ოცდ ხუთ მანეთსა, რომელიცა მიცემა გლეხს სესხსა, რადგან წლის გადასახადი მანეთი და თო შორი ადგილობრივის წესდებულების 143 მუხლის თანახმად დღებულა და ყოველი დღიური სარწყავ ველის მიწაზე (3 მ. $\times 16\frac{2}{3}$) — ხუთი თუმანი, ურწყავზე მაგრამ განსა-

კუთრებით ნაყოფიერ მიწაზე ($1,70 \times 16\%$) ოცდა რვა მანეთი და $33\frac{1}{3}\%$ კაპეცი და ურწყავებ ოცი მანეთი. ხოლო რადგან დღიურ სარწყავ მიწაში და განსაკუთრებით ნაყოფიერს ურწყავ მიწაში მქონე ფული ეს თავნი მეტია ნაკაბის 46 მუხლში განმარტებულს თანეზე, ამისთვის დასახსნელი სესხი მიეცემათ მხოლოდ იმდენი რამდენიც ზომასწინებულს მუხლშია ნაჩვენები; ესე იგი ყოველ დღიურ სარწყავ მიწაზე სამი თუმანი და ურწყავებულს თუმან ნახევარი. ამ სახით ორი დღის სარწყავ მიწაზე ერგება ექვსი თუმანი და ხუთი დღის ურწყავ მიწაზე შვიდ თუმან ნახევარი. მერაზე რადგან განსაკუთრებით ნაყოფიერს ურწყავებ მიწაზე თავნი შეადგენს ოცდა რვა მანეთს და $33\frac{1}{3}\%$ კაპეცი და სწორის იმდენს, რამდენიც 46 მუხლში დადებული, ამისთვის ნაკაბის 45 მუხლის ძალით ამ ფულით უნდა აღირიცხოს დასახსნელი სესხი. აი, იმისთვის განსაკუთრებით ნაყოფიერს ურწყავს მიწაზე ერგებათ რვა თუმან ნახევარი. — მთელი დასახსნელი სესხი სამოსახლო მიწებზე და ველის მიწებზე ამ კომლს ჰხედება ოცდა ორი თუმანი და მანეთ ნახევარი.

მერაზე გოცხის თანვით ნაქცივი წლის ხარჯი შეადგენს სამოსახლო მიწებზე, თექვსმეტ მანეთსა და 75 კაპ. რომელიცა ეს მიეცემა სესხათ, რადგან ყოველი წლის გადასახ.დი ერთი მანეთია დადებული თანახმად ადგილობრიგის წესდების 143 მუხლისა; ყოველი დღიურის სარწყავი მიწისათვის (1 მან. $80 \times 16\frac{2}{3}\%$) — სამი თუმანი, განსაკუთრებით ნაყოფიერი ურწყავი მიწისათვის (1, $80 \times 16\frac{2}{3}\%$) — სამი თუმანი და ურწყავისათვის (90 კაპ. $> 16\frac{2}{3}\%$) — თუმან ნახევარი.

რადგან ეს თავნი ყოველ დღიურ ველის მიწაზე არ ერტება ნამდგრის თვის 46 მუხლში განმარტებულს, ამისთვის იგი უნდა მიიღონ საფუძვლით დასახსნელ ფულს სიანგარიშებლით. — ამ სახით ორ დღიურ ნახევარის სარწყავს მიწაში ერგება დასახსნელი სესხი შვიდ თუმან ნახევარი; ორი და სამი მეოთხედის დღიური განსაკუთრებით ნაყოფიერს ურწყავს მიწაში ერგება რვა თუმანი და ორმანეთ ნახევარი და რვა დღის ურწყავს მიწაზე ოთხმეტ თუმანი; ხოლო ველის მიწებისთვის სამოსახლოზე და ველის მიწებში მთლიან მიეცემა ამ გოცხის ოცდა ცხრა თუმანი, ოთხი მანეთი და ხუთი შუარი.

მესამე გლგნისათვის თანვით ნაქცივი წლის

გადასახალი შეადგენს — სამოსახლოსთვის (3 მ. $\times 16\frac{2}{3}\%$) — ხუთ თუმანს, რომელიცა მიეცემა სრულიად, რადგან წლის გადასახალი სამი მანეთია დანიშნული თანახმად ადგილობრიგის წესდების 143 მუხლისა, და ყოველ დღიურ სარწყავ მიწაზე (1 მან. $60 \times 16\frac{2}{3}\%$) ორი თუმანი ექვსი მანეთი და $66\frac{2}{3}\%$ განსაკუთრებით ნაყოფიერ ურწყავ მიწაზე (1 მან. $50 \times 16\frac{2}{3}\%$) — ორი თუმანი და ორმანეთი (80 კაპ. $> 16\frac{2}{3}\%$) კაპეცი მანეთი და $33\frac{1}{3}\%$ კაპ.

რადგან თავნი ყოველ დღიურ მიწაში მისაცემი არ არის იმდენი, რამდენიც 46 მუხლში დადებულია, ამისთვის ნაკაბის 45 მუხლში დადებულია დასახსნელი სესხის ანგარიში. ამისთვის სამი დღის სარწყავ მიწაში ერგება რვა თუმანი, ორი დღისა და მეოთხედის დღის განსაკუთრებით ნაყოფიერს ურწყავს მიწაში ჰხედება ხუთი თუმანი, ექვსი მანეთი და ხუთი შუარი; ხოლო ცხრა ნახევარი დღიურ ურწყავ მიწაში ოთხმეტ თუმანი, ექვსი მანეთი და $66\frac{2}{3}\%$ კაპ. მთელი დასახსნელი სესხი სამოსახლოზე და ველის მიწებზე ამ გოცხს ერგება ოცდა თორმეტი თუმანი, ორი მანეთი და $91\frac{2}{3}\%$ კაპ. ხოლო სამივე კომლს ერთად ერგებათ დასახსნელი ფულის სესხი ოთხმოცდა ორი თუმანი; რვა მანეთი და $66\frac{2}{3}\%$ კაპ.

შოქვაზე გლგნებმა დასდეს პირობა მებატრანსთან ყველა შესაძენ სამოსახლო მიწებში და ველის მიწებში მისცენ მებატრანს ზემოხსენებული ოთხმოცდა ორი თუმანი, რვა მანეთი და $66\frac{2}{3}\%$ კაპ.

რადგან ფულის სესხი, რომელიცა კანონით უნდა მიეცეთ ამ გლგნებებს, არ ემეტება პირობით გადპირილს ფასს მიწების შესაძენათ, ამისთვის ეს ფული შეიძლება სულ ერთიანათ ითხოვოს სესხათ ამ მიწებისათვის.

შოქვათ გლგნებმა მებატრანსთან პირობა დასდეს, რომ ყველა იმათ შესაძენს მიწებში მისცენ ორმოცდა ათი თუმანი. — რადგან კანონით დადებული სესხი გლგნებისადმი (ოთხმოცდა ორი თუმანი და რვა მანეთი და $66\frac{2}{3}\%$ კაპ.), მეტაპირობით დადებულს ფასზე, რომელიცა მიუცილებლათ საჭიროა სესხათ იმ მიწებისთვის, ამისგანგრა მხოლოდ ეს ორმოცდა ათი თუმანი უნდა ითხოვიან სესხათ გლგნებზე; მაოლოს თქვათ, გლგნებმა, თანახმად მებატრანსთან შეკრულ პირობისა, უნდა მისცენ ყველა შესაძენს მიწებში — სამოსახ-

ლოში და სამუშაო ველის მიწებში, — ათი თუმანი, რადგან კანონით დაწესებული ფულის სესხი ამა გლგნებისათვის უფრო ცოცხალი პირობით შეკრულს ფასზე, რომელიცა საჭიროა ამ მიწების მოსაპოვებლათ, ამისთვის ეს კანონით დადებული სესხი მთლიან ითხოვიან და დამატებითი ფულის შესახებ, (რომელიცა აქლი ას თუმანამდის დასახსნელს სესხას — ოთხმოცდა ორს თუმანს რვა მანეთს და $66\frac{2}{3}\%$ კაპ.), გლგნებმა უკვე პირობა უნდა დასდეს მებატრანსთან, ანუ უნდა ჩაეთთოს ეს დამატებითი სესხით ჩვიდმეტი თუმანი ერთი მანეთი და $33\frac{1}{3}\%$ კაპეცი იმ პირობაში, რომლითაც ითხოვიან მთავარი პირობისაგან კანონიერი სესხი.

შოქვათ, რომ ეს გლგნები დადებულების ოქმით ველის მიწებზე მოსავლით აძლევან ხარჯსა მებატრანსა, მაშინ დასახსნელი სესხის ანგარიში ნაკაბის 43 მუხლის ძალით უნდა მოხდეს, სახელდობ: სამოსახლოსთვის დასახსნელი ფული უნდა განიპარტოს 45 მუხლისამებრ, ხოლო ველის მიწებზე თითო დღიურ ურწყავ მიწაზე უნდა ინგარიშონ თითო თუმანი; სარწყავებ და განსაკუთრებით ნაყოფიერს ურწყავ მიწაზე ოცი მანეთი.

ამ ანგარიშის კვალობაზე პირველს გლგნს სამოსახლოზე ერგება ორი თუმანი და ოთხი მანეთი, ორ დღიურ სარწყავებ და განსაკუთრებით ნაყოფიერს სამ დღიურ ურწყავ მიწაზე, სულ ხუთ დღიურ ველის მიწაზე (20×5) ათი თუმანი და ხუთ დღიურ ურწყავ მიწაზე ხუთი თუმანი; მთელი დასახსნელი სესხი ყველა მიწებზე ამ გლგნს ერგება შვიდმეტი თუმანი და ოთხი მანეთი.

მერაზე გლგნს — ჰხედება სამოსახლო მიწებისათვის 16 მანეთი და თხუთმეტი შუარი და ველის მიწებისათვის ორდღე ნახევარი სარწყავ მიწაზე და ორი დღისა და სამი შუარი თხედ დღის განსაკუთრებით ნაყოფიერს ურწყავ მიწაზე, — სულ ოთხი და სამი მეოთხედის დღისაზე; ცხრა თუმან ნახევარი და რვა დღიურ ურწყავ მიწაზე (10×8) რვა თუმანი. სულ მთელი დასახსნელი ფულის სესხი გამოვა ცხრამეტი თუმანი ერთი მანეთი და თხუთმეტი შუარი.

და მესამე გლგნს — სამოსახლო მიწებისათვის ხუთი თუმანი და ველის მიწებზე — სამი დღიურ სარწყავი მიწებისათვის, ორ დღიური და ერთი მეოთხედი განსაკუთრებით

ნაკოფერო ურწყავი მიწებისათვის, სულ ხუთ დღითი და ერთი მეტახდელ მიწებისათვის (20×5¹/₄)—ერთ თემან ნახევარი და ცხრა ნახევარი დღითი ურწყავი მიწებისათვის (10×9¹/₂) ცხრა თემან ნახევარი. სულ მთელი დასახნელი ფულის სესხი ოცდახუთი თემანი.

ხოლო სამივე კომლს მთელი დასახნელი ფულის სესხი მოუწევს სამოცდა ერთი თემანი ხუთი მანეთი და თხუთმეტი შუარი.

ამ სახით უნდა მოხდეს დასახნელი ფულის სესხის აღრიცხვა იმ მამულებისთვის, რომელნიცა მდებარებენ შორის და ლუშეთის მიიან ნაწილებში, მხოლოდ ეს კია, რომ აღრიცხვის დროს საფუძელათ უნდა მიიღონ ნაკაზის 47, ან 48 და 49 მუხლი შესახებ დასახნისა ტფილისის და შუთაისის მუბერინაში.

პРИМЪРЪ КАКЪ ИСЧИСЛЯТЬ ВЫКУПНУЮ СУДУ.

Когда пошности отбываются крестьянами за земельный надел денежнымъ оброкомъ, то выкупная ссуда исчисляется на основаніи 45 ст. Наказа о выкупѣ. Ичисленная на семь основаніи капитальная сума составляетъ разміръ выкупной ссуды, если только она непервышаетъ нормальныхъ размѣровъ, определенныхъ въ ст. 46 и 47, въ противномъ случаѣ разміръ выкупной ссуды, по расчету на каждое однодневное паханіе полевой земли, ограничивается суммою, определенною въ этихъ статьяхъ. Когда же пошности отбываются крестьянами за земельный наделъ, на основаніи уставной грамоты, частью денежнымъ оброкомъ—за усадѣбную осыдлость, частью земельными произведеніями—за полевая земли, то часть ссуды, которая причитается за усадѣбную осыдлость, исчисляется, согласно ст. 45, оставшая же часть ссуды, причитающаяся за полевая земли (пахатную и сѣнокосную) определяется на основаніи 48 и 49 ст. Наказа.

1., Положимъ, что въ нѣмнѣи владѣльца, въ одномъ селеніи, водворены три дыма временно-обязанныхъ крестьянъ, которые, по соглашенію съ владѣльцемъ, желаютъ приобрести въ собственность, съдѣйствіемъ правительства, всѣ земли—какъ усадѣбныя, такъ и по-

левыя, предоставленныя имъ, по уставной грамотѣ въ вѣчное пользованіе.

У *перваго дыма* находится *усадѣбной земли* 600 кв. саж. и полевой—*поливной* 2 дна паханія, *не поливной*, но признанной отличающеюся особымъ *плодородіемъ* 3 дна паханія и *не поливной* 5 дней паханія.

У *втораго*—*усадѣбной земли* 400 кв. саж. и полевой 2¹/₂ дна паханія, *неполивной*, но признанной *особенно плодородною* 2³/₄ дна паханія и *неполивной* 8 дней паханія;

У *третьаго*—*усадѣбной земли* 1200 кв. саж. и полевой—*поливной* 3 дна паханія, *неполивной*, но признанной *особенно плодородною* 2¹/₄ дна паханія и *неполивной* 9¹/₂ дна паханія.

Крестыяне эти, по уставной же грамотѣ, состоятъ на денежномъ оброкѣ и они обязаны ежегодною платажомъ въ пользу владѣльца, *перваго дыма* за *усадѣбныя* земли по 1 р. 50 коп. и за полевая, за каждый день паханія, *поливной* по 3 р. неполивной, но признанной *особенно плодородною* по 1 р. 70 коп. и неполивной по 1 р. 20 коп.

Второй дымъ—за *усадѣбныя* земли по 1 р. и за полевая, за каждый день паханія, *поливной* по 1 р. 80 коп. неполивной *особенно плодородной* по 1 р. 80 коп. и неполивной по 90 коп.; и

Третій дымъ—за *усадѣбныя* земли по 3 р. и за полевая, за каждый день паханія, *поливной* по 1 р. 60 коп., *неполивной*—*особенно плодородной* по 1 руб. 50 коп. и неполивной 80 коп.;

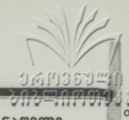
Спрашивается: на какую выкупную ссуду могутъ рассчитывать крестьяне и владѣлецъ со стороны правительства?

Для исчисленія разміра выкупной ссуды, на основаніи 45 ст. Наказа о выкупѣ, годовою оброкъ капитализируется, принявъ въ основаніе шесть процентовъ, т. е. годовою оброкъ помножается на шестнадцать и двѣ трети. По этому, для *перваго дыма* капитализированная сума изъ годоваго оброка составитъ—за *усадѣбную землю* (1 р. 50 × 16²/₃) 24 руб., которая можетъ быть выдана въ ссуду, такъ какъ ежегодная оброчная плата по 1 руб. 50 к. определена согласно 143 ст. Мѣстн. Положенія,—и за каждое однодневное

паханіе полевой земли *поливной* (3 р. × 16²/₃) 50 руб., *неполивной*—*особенно плодородной* (1 р. 70 × 16²/₃)—28 р. 33¹/₂ коп. и *не поливной* (1 р. 20 × 16²/₃)—20 руб.; а какъ капитальная сума эта—на каждое однодневное паханіе поливной и неполивной полевой земли—превышаетъ нормальный разміръ, определенный въ ст. 46 Наказа, то выкупная ссуда можетъ быть выдана только въ разміръ, указаннымъ въ этой статьѣ, т. е. за каждое однодневное паханіе поливной земли 30 р. и неполивной 15 руб. Такимъ образомъ за два дна паханія полевой поливной земли причитается выкупной ссуды 60 руб. и за пять дней неполивной—75 р. Но какъ капитальная сума на каждое однодневное паханіе неполивной земли *особенно плодородной* составляетъ 28 р. 33¹/₂ коп. и недостигаетъ до нормальныхъ размѣровъ, определенныхъ въ ст. 46, то она, по 45 ст. Наказа, должна служить основаніемъ къ расчету выкупной ссуды. По сему за 3 дна паханія неполивной—*особенно плодородной* земли причтется 85 р. Всей же выкупной ссуды за *усадѣбныя* и *полевая* земли этому дыму причтется 221 р. 50 коп.—

Капитализированная сума изъ годоваго оброка для *втораго дыма* составляетъ—за *усадѣбную землю* (1 руб. × 16²/₃)—16 руб. 75 к., которая можетъ быть выдана въ ссуду такъ какъ ежегодная оброчная плата по 1 р. определена согласно 143 ст. мѣст. пол., за каждое однодневное паханіе полевой земли *поливной* (1 руб. 80 × 16²/₃)—30 руб. неполивной—*особенно плодородной* (1 р. × 16²/₃)—30 р. и неполивной (90 коп. 16²/₃)—15 р. Такъ какъ капитальная сума эта на каждое однодневное паханіе полевой земли непервышаетъ нормальный разміръ определенный въ статьѣ 46, то она и должна служить основаніемъ расчета выкупной ссуды. Такимъ образомъ за 2¹/₂ дна паханія полевой земли причтется выкупной ссуды 75 руб., за 2³/₄ дна паханія неполивной *особенно плодородной*—82 руб. 50 к. и за 8 дна паханія неполивной—120 руб. Всей же выкупной ссуды за *усадѣбныя* и полевая земли этому дыму причтется 294 руб. 25 коп.—

Капитализированная же сума изъ годо-

ობრა და *третьяго дыма* составляет—за *усадьбу* землю (3 руб. \times $16\frac{2}{3}$)—50 р., которая может быть вся выдана въ *суду*, такъ какъ ежегодная оброчная плата по 3 руб. определена согласно 143 ст. Мвст. Пол., и за каждое однодневное паханіе полевой земли по ливной (1 руб. $60 \times 16\frac{2}{3}$)—26 р. $66\frac{2}{3}$, за непольной особенно плодородной (1 р. $50 \times 16\frac{2}{3}$)—25 р. и непольной (80 к. \times $16\frac{2}{3}$)—13 р. $33\frac{1}{3}$ коп. Такъ какъ капитальная сумма эта на каждое однодневное паханіе полевой земли недостигають до нормальныхъ размѣровъ, определенныхъ въ ст. 46, то она, по 45 ст. Наказа, должна слушать основаніемъ къ расчету выкупной *суды*. По сему за 3 дня паханія полевой непольной земли причтется 80 руб., за $2\frac{1}{4}$ дня непольной—особенно плодородной—56 р. 25 коп. и за $9\frac{1}{2}$ дня паханія непольной—126 р. $66\frac{2}{3}$ коп. Всей же выкупной *суды* за усадьбы и полевая земли этому дыму причтется 312 руб. $91\frac{2}{3}$ коп. А всѣмъ тремъ дымамъ выкупная *суда* причтется 828 руб. $66\frac{2}{3}$ коп.

Положивъ, что крестьяне по договору условились съ владѣльцемъ заплатить за всѣ приобретаемая усадьбы и полевая земли, находящаяся въ пользованіи ихъ, 828 р. $66\frac{2}{3}$ к. Такъ какъ приобретающаяся крестьянами выкупная *суда* не превышаетъ условенной по договору платы, необходимой для приобретаемыхъ земель, то вся она можетъ быть истребена въ *суду* подъ эти земли.—

Положивъ, что крестьяне по договору условились съ владѣльцемъ заплатить за всѣ приобретаемая усадьбы и полевая земли, находящаяся въ пользованіи ихъ, 500 руб. Такъ какъ приобретающаяся крестьянами выкупная *суда* (828 р. $66\frac{2}{3}$ к.) превышаетъ условленную по договору плату, необходимую за приобретаемая земли, то въ *суду* подъ эти земли можетъ быть истребено только 500 руб.—Наконецъ, положимъ что по договору крестьяне условились съ владѣльцемъ заплатить за всѣ приобретаемая усадьбы и полевая земли, находящаяся въ пользованіи ихъ, 1000 руб. Такъ какъ приобретающаяся крестьянами выкупная *суда* меньше условенной по договору платы, необходимой для приобрѣ-

таемыхъ земель, то, испрашивая всю приобретающуюся выкупную *суду*, объ уплатѣ дополнительной суммы, (недостающей до условенной по договору платы 1000 р. къ выкупной *суде* 828 руб. $66\frac{2}{3}$ к.), въ количествѣ 171 р. $33\frac{1}{3}$ коп., крестьяне должны будутъ заключить съ владѣльцемъ особое условіе или же ввести въ договоръ объ испрашиваемой отъ правительства выкупной *суде*.

2., Еслиже предположить, что крестьяне эти по уставной грамотѣ за полевая земли обязаны платежомъ въ пользу владѣльца земными произведеніями, тогда исчисленіе размѣра выкупной *суды* должно производиться на основаніи 48 ст. Нак., а именно: выкупная *суда* за усадьбы земли опредѣляется по 45 ст., а за полевая земли, по расчету на каждое однодневное паханіе—непольной по 10 руб., полевой же и непольной по признанной особенно плодородною по 20 руб. Такимъ образомъ *первому дыму* причтется выкупной *суды* за усадьбы земли 24 р. и за полевая полевныя 2 дня паханія и непольныя по особенно плодородныя 3 дня паханія, всего за 5 дней паханія (20×5)—100 р. и непольныя 5 дней паханія (10×5)—50 р. Всей же выкупной *суды*, за усадьбы и полевая земли, этому дыму причтется 174 руб.

Второму дыму—за усадьбы земли 16 р. 75 к. и за полевая полевныя $2\frac{1}{2}$ дня паханія и непольныя, по особенно плодородныя $2\frac{3}{4}$ дня паханія, всего $4\frac{3}{4}$ дня паханія ($20 \times 4\frac{3}{4}$) 95 р. и непольныя 8 дней паханія (10×8)—80 руб. Всей же выкупной *суды* 191 р. 75 коп.—

И третьему дыму—за усадьбы земли 50 р. и за полевая—полевныя 3 дня паханія и не полевныя, но особенно плодородныя $2\frac{1}{4}$; всего за $5\frac{1}{4}$ дня паханія ($20 \times 5\frac{1}{4}$)—105 р. и непольныя $9\frac{1}{2}$ дня паханія ($10 \times 9\frac{1}{2}$)—95 р. Всей же выкупной *суды*—250 руб.

А всѣмъ тремъ дымамъ выкупная *суда* причтается 615 руб. 75 коп.

Такимъ образомъ исчисляется выкупная *суда* для ивнѣй въ нагорныхъ частяхъ Горійскаго и Душетскаго уездовъ, принямая въ основаніе 47, или 47 и 49 ст. Наказа по выкупной операциіи въ Тифлисской и Кутаискій Губерніяхъ.

არა ოპოზიციური ნაწილი.

საოჯახო ცნობები.

ამერიკული დემარჩილება და ბოლშევიკების გამაყენება.

ლორისა.—მხალი სალორე ლორის ბარკლები, დაწყეთ ორ ფიცარ შუა, დადეთ მიმე ქვები ერთი დღე და ღამე ასე იყოს.—მერე გახებეთ მარლით, რომელშიც ერთი მფოცელი წილი გვარჯილისა. მერე კიდევ ისე ფიტრებს ქვეშ დადეთ და დადეთ მიმე ქვები.—მერე მოამზადეთ მარილ-წყალი, ცოტა ღენი, პილიბი, დაფნის ფოთოლი, ღეის კანკა და ანისუნი. მსენი ერთთ წამოადულეთ მარილ-წყალში, გააცევეთ, მერე გაწურეთ და ლორი ჩაწვეთ კასრში და ეს წვენი დაახბით, ასე რომ წვენი ზვიღან აღგეს, ასე იყოს სამი კვირა. მერე ამოიღეთ და შეჭკიდეთ მალა, რომ გაშრეს. როცა კარგა გაშრება, საკომლავეში შეჭკიდეთ.—ღა უბოლოთ უმჯობესია ღეის წელილის ტრტებით, და სუნელიან ბალახებით, ამღუნს ხანს უბოლოთ, რომ კარგათ გაუჯდეს ბოლი, ორი კვირა საყოფია.—შემდგომ ღეისის თხლეთ დაახბით, გააშრეთ და შეინახეთ ან ნაცარში ან თივაში.—

2.) ამისი მარილ-წყალი სხვა გვართაც გაცეთება. ოთხი გირენჯა მარილი, ერთ გირენჯა შქარში და ნახევარ გირენჯა გვარჯილაში აურიეთ, დაახბით ამაზედ წყალი ამღენი რამდენიც ამ მარილს გასასხნელად მოუწებდება, მერე ამ წყალში პარკით ჩაჭკიდეთ შეიღ მისხალი წელილად დჭკილი წიწკა, მეტარე უკეთესია შქვანე. შეიღ მისხალი კოკა ნახევარ საათს ეს მარილ-წყალი ააღულეთ მერე გააცეთ, გაწურეთ, დაახბით ლორსა.—ძალიან სასარგებლო არის, ენემ ზორეს მარილ-წყალში ჩახლებთ, ციფწყალში დაღობოთ ორი დღე, თუ არის, ყინულზედ დასდგათ. ამით გემო უკეთდება და რბილდება ხორცა.

3.) მსკვრით ექვსი ლორი ლორებდ, გარეცეთ ციფ წყალში. მრთ ფუთ ლორის ხორეს სამი გირენჯა მარილი, სამი მისხალი გვარჯილა, აურიეთ მარილში, გახებეთ ამით ხორცა, ჩადეთ კასრში ექვსი დღე—შემდგომ ექვსი ღელის კიდევ ისე გახებეთ, და ექვსი დღე კიდევ ისე ჩადეთ კასრში. მერე სამ

თუნც წყალში ჩაყარეთ სამი გირანქა მაჩილი, წამოაღღებო, გააცვიფო, დასხით. ორმეტრ დაღე ამ მარლი წყალში იყოს, ყოველდღე ამოღებო ხორცი.—მერე ამოიღებო, გააშრებო, და შეკვიდებო ბოლში.

მესტფალური ღორები. მარეცხეთ ღორის საღორე ხორცი დაწმენდილს ოტკაში, რომელსაც ხორცის გემო არა ჰქონდა.—სუნის გამოცელოც ადგილია.—ნახშირი დააღებო; მერე როცა კარგა გაღებედს, დანაყუთ და ცალ-მუჭა ან იმაზედ ცოტა ბოლოშია ჩაყარეთ და ოტკა ჩაასხი, გაკეპიყუდებო და დაღებო ისე ერთი კვირა, მერე როცა დაინიშნება, ნელა გადოხსნით ნათლიდან, სული აღარ ექნება.—ამ გვირის ოტკით გარეცხეთ ღორის საღორე, მოაყარეთ ამას დაწმენდილი ერთი გირანქა მარილი, ოცი მისხალი გვარჯილა, ათი მისხალი პილპილი, ხუთი მისხალი მიხაკი, ხუთი მისხალი სანდალი. ხორცი ჩააწყებო კასრში და ცენენი მოაყარეთ, და მოუმატებო ამას დაფინი სფორთალი, მსხვილი ტლოვა გადაფარებო და ერთი თვე ასე იყოს, შემდგომ ამისა ამოიღებო, ციფწყალში გარეცხეთ და ჩააწყებო სხვა კასრში. მსხუმეტ დღის უკან ამოიღებო, გაწმენდებო, გააშრებო წმინდაში. შახვიეთ ქაღალდში და შეკვიდებო კომლში, მაგრამ ასე მაღლა უნდა იყოს, რომ ერთი თვეში მისდიოდეს. ეს ბოლოვა გაიხიო კომე, ან ექვსი კვირა უნდა იყოს. მერე ჩამოიღებო, დიდ ბოქას ერთი პირი ამოართებო, დაახვიე მიწაზედ, სადაც მიწა მოთხრილი უნდა ჰქონდეს, დეიის ტრატები დააყარებო ამ ორმოში ცეცხლი მოუკიდებო და ასე ექვს ჯერ უბოღებო.—მერე ღორი ნაქარში შეინახებო, რომელიც კარგათ წმინდათ იყოს გაცილი.

შრანციული დამარილება ღორისა.—ღორის საღორე ხორცი მარილით კარგა გახეხეთ, ჩადებეთ პარკში, მარანში მოიხარებო მიწა ერთი არშინი, ჩალა ჩაყარებო, ჩადებეთ ღორი, დააყარებო მიწა, ერთ კვირის უკან ამოიღებო, მარილი მოსწმინდებო, ახალი მარილით გახეხებო, და ისე ორმოში ჩადებეთ, ერთ თვეს იყოს და ყოველ კვირას ახალი მარილი წაუხვიეთ, როგორც ზეთი ჰსწვიება.—ერთ თვეს უკან ამოიღებო, ციფ წელით გარეცხებო, გახეხეთ თივაში ისე გააშრებო და მერე შეკვიდებო კომლში სამი ან ოთხი დღე. შენახვა ხორცისა ნახშირითა, ზაფხულში.—

არყის ნახშირი გარეცხეთ, გააშრებო, დაღებეთ და მერე წყალი დასხით, კიდევ გარეცხეთ, დანაყუთ.—ხორცი რომელიც უნდა შეინახებო, გააშრებო კარგათ, მერე მოაყარეთ ნახშირი, რომ არ დაჩრქვდეს ალაგი მოუყურელი, შეახვიეთ ტილოში, ანუ სამოსელში თოკები მოუჭებოთ და ციფ ალაგას შეინახეთ, რომდენსამე კვირას შეინახებო, და არ წახდება, ხორცის ისე ახალ დაკლებული ხორცის გემო ექნება.—რასაცვიფროვია, როცა მოხარებო გინდათ, კარგათ გარეცხეთ რომდენჯერმე ხორცი, ნახშირი არ შეკვიფდეს—ასე შეინახება გარეული და შინაურის ფრინველის ხორცი. რომ შეტყობო, რომ ხორცი წახდენასა, შეიძლება, როცა იხარებოდეს იმაში რომდენიმე გაღებებული ნახშირი ჩაავდებო, სუნს წაართმევს და ესეც რომ მიწამ მოიხარებოდეს, რომდენიმე მუჭა დანაყილი ნახშირი ჩაყარეთ წყალში და შიგ დააღებოთ ხორცი, მერე გარეცხებო.—სუნი აღარ ექნება.

ხორცის სუხარი.—ხორცის სუხარი კეთდება ასე:—ხორცი ახალი შემოდგობით და ხარშით დიდხანს, რომ სულ რაც ნოყიერება აქვს გამოვიდეს წყნათ.—მერე ძვლები და ძარღვები ამოკალდებო და ხარშით, გაუჭებო, შემოდგობით კიდევ და ხარშით, რომ სქელით შეიტყოს, მერე მოაყარეთ წმინდა გამტკიცებელი ფეხილი, გაღებოთ, ცომი გაცეთებო.—მერე სუხარებათ დასჭერით გრილ ფეხში გამოაქვებო და გახანებო.—(მს გაცეთებო, სხვათა, გარობისა, და მწვანელით სოუსათ ბუღინდათ).—ღებხანს შეინახება არც წახდება.

ბატის ღორი. მარგათ ვასუქებული ბატი გაყვილით წმინდა, მუცილზედ გამსჭვრით გაცხებო მარილით და გვარჯილით, ერთ გირანქა მარილს სამი მისხალი გვარჯილა უნდა, ჩადებეთ დააფარებო და სამი დღე იყოს ისე. მერე ამოიღებო და სველ სეფლს მოაყარებო ქაღალდში ამდენი, რომ არც ხორცი, არც სისმუქე ჰსჩანდეს, მერე კომლში შეკვიდებო რვა დღე. მაგრამ ახლო არ უნდა იყოს, რომ ქონი არ დადნეს კომლისაგან. რვა დღის უკან, ჰაერში შეკვიდებო, რომ ქარმა დაუფაროს. მაგრამ მზე არ უნდა ადგებოდეს, მერე ქაღალდში მოსწმინდებო და ხნელს გრილ ალაგას შეინახებო.—

შემწვარი ბატი თავის ქონ დასხმული, მიაღებო ჩაასხით ბატის ქონი, მერე შემწვარი ბატი ჩააწყებო ნაქარობით, ან მთელი, როგორც

გინდათ. დასხით ისე ბატის ქონი, რომელიც გაცივებულია, მაგრამ ჯერ თხლათ იყოს.

ხორცის ყველი. მოიღებო ღორის თავი კიხრის სისუქნით, ხუთი გირანქა ღორი ჩააწყებო ქვაში, დასხით წყალი, ძლიერ ააღებო ამდენი, რომ ძვლები ადგილად მოხარებდნენ. მერე ამოიღებო ხორცი, გააცივებო, დააკეპებო.—მოაყარებო წმინდათ დანაყილი და გაცილი მიხაკი სამი მისხალი, სამი თითის ადგება პილპილი, ორი მუჭა მარილი და სხვა სუნელიანი მასალები. აურობით კარგათ ხორცში, ეს ხორცი ჩააწყებო იმავე ღორის კუჭში, რომელიც უნდა იყოს გაწმენდილი და გარეცხილი, პირი გაუჭებო, ჩადებეთ ქვაში დასხით წყალი და ააღებო, მაგრამ უფრო თხილდებო, კუჭი არ გასქდეს—ამოიღებო კუჭი, ჩადებეთ ან ორ ფიკარ შუა, ან იაშიკი ფიკარი დააფარებო, ერთი ფუთი ქვა დააღებო, ყოველ თხუმეტ მინუტზედ თითო ფუთი ქვა დააღებო, ვინც რვა შესრულდებოდეს. ორ დღეს უკან ყოველი მზათ იქნება, ერთ წელიწადს შეინახება.—

ღორის ქონი, მალორასოულათ დამარილებული. ღორის ხორცს ქონი ტყავით ააქვრით, მარილით გახეხეთ ყოველ ხუთ გირანქა მარილს შედებო, ან რვა მისხალი გვარჯილა უნდა; მერე ჩააწყებო კასრში, მოაყარებო კიდევ მარილი, დააფარებო ფიკარი, დააღებო ქვები და დაღებო ციფს ალაგას. მართვის უკან ამოიღებო ქონი, ჩააწყებო პარკში ნაჭრებად, შეკვიდებო ჰაერში, ქარმა დაუფაროს და შეინახებო.—

მეფის მარინათი მოიღებო ორავული, გრგანუ ლოკო და სხვა თევზები. დასჭერით ნაჭრებად, მოაყარებო წმინდათ დანაყილი სუხარი ტრად ნემეკუთის ფეხელში ართულებო, მერე ტრადში ერთობლივ მოხარებო ძალიან სუქნათ არ იყოს. მერე ამოიღებო გააცივებო, მერე მოაღლებო ძმარი, უყავით მარილი და დღეების და გააცივებო. მევზი ჩააწყებო ბანკაში ან ქილაში. რიგზედ თევზი დააწყებო, რიგზედ მრგვლად დააქვრით თლილი.—მარე არის კაპარი დააყარეთ და ახალი ზეთის ხილი, თუ არა მიხაკი მთელ მთელი ჩაატანეთ. მერე თევზი დაირჩიო და პილპილი, მერე დასხით გაცივებული ძმარი, თან გადაკარით ბანკას და მარანში შეინახებო.—

რამდენიმე სიტყვა მიწის გასუ-
ქებაზე.

ახლანდელ მდგომარეობაში მოსახლეები-
სათვის ძალიან საჭირო არის იგივენი მიწის
პატების საშუალებებზე; ახლა ის ღრია აღარ
არის, რომ თითო კაცს რამდენიმე ასი ღლის
მიწა ეტაროს ხელში და ნაწილი მოხმას, ნა-
წილი შეასვენოს. ბევრ მოსახლეს ვიცნობთ,
რომ ხუთი ღლის მიწა ძლივს აქვთ, მეტად-
რე ყმების განთავისუფლების შემდეგ. ამა ამ
ხუთი ღლის მიწიდან რომელ ნაწილს მოხ-
ნავს, ან რომელს შეასვენებს. (ოჯახიც რომ
გაყაროს და თითო ღლისა ერთათ თითო
კაცს, მეგრე რაღას იქმონენ? აქედანვე სჩანს,
რომ დიდად საჭიროა, იგივეთ იმისთანა სა-
შუალება, რომლითაც შეიძლება მიწის
ხენა და თესვა შესუენებლივ, ანუ ყოველ
წელს.

ნაყოფი მიწის არის მხოლოდ ის ნაწილი-
ში მიწისა, რომელიც ერთმეტიან იმას, და ბო-
ლოს, ამის გამო, რომ მიწას აკლდება ის ნა-
წილები, ევდარ შეუძლიან იმავე ღონით მო-
იყვანონ ნაყოფი.

შოველ ოც და ათი კოდი ხორბლის მო-
კაში მიწას აკლდება სინოციერე გარკველით
ორი ფუთი და ნამჭით ცამეტი გირვანქა. ეს
ანგარიში შეიტყუა ერთმა გამოჩენილმა ნას-
წილმა, ლიხიზმა, რომელმაც დაანატრა ორი
ღლიურის ხორბალიცა და ნამჭაცა. მაშასა-
დავე მიწას რომ დაუბრუნდეს ესევე სინოცი-
ერე, რომელსაც შეადგენს მჭევე ფოსფორის
პარლი ამვე ზომისა, მაშინ მიწა უწინდელს
ღონებედ იქნება და აღარც მოსაყელს
მოაკლდეს.

ახლა ენახათ, რამდენი უნდა ვიხმაროთ
სხვა და სხვა გვარი სასუქი, რომ მიწის დაუ-
ბრუნდეს დანაკარგი ნაწილი ერთის მოკითა?

1) შქესი თვის კარგათ შენახულს გომის
სასუქში არის ფუთში რვა გირვანქა მჭევე
ფოსფორის პარლი და ამ ანგარიშით ორ
ღლიურს მიწას უნდა გომის სასუქი ათს
ორასი ფუთი, რადგანაც ორ ღლიურს უნდა
დაუბრუნდეს ორი ფუთი და ცამეტი გირვან-
ქა მჭევე ფოსფორის პარლი.

2) ძელბში არის ფუთზე ოცდა ორგირ-
ვანქა ნახევარი მჭევე ფოსფორის პარლი;
სისას, რომ ოთხს ფუთსა და ცხრა გირვანქა
ნახევარ ძელბში არის ორი ფუთი და ცამე-

ტი გირვანქა მჭევე ფოსფორის პარლი, რა-
მელიც საჭირო არის ორი ღლის მიწის სასუ-
ქად.

3) ორი ღლის მიწას კაცის განავალი ოც
და სამ ფუთ ნახევარი ყოფა.

4) სხვა და სხვა ხეების ნაწილი ყოფა ორი
ღლის მიწისა; მუხისა ორმოცდა ორი ფუთი,
წილისა ოცდა ორ ფუთ ნახევარი, ვერხვი-
სა თოხნმეტყ ფუთი.

შველა ამათში არის იმოდენი მჭევე ფოს-
ფორის პარლი რამოდენიც არის საჭირო
ორი ღლის მიწის სასუქად.

ეს ანგარიში იმითაც მოვიყენებთ, რომ
მოსახლეთ, რომელიც არა აქვთ სამყოფი
გომის სასუქი, შეუძლიანთ დაუმატონ ერთი
რომელიმე ზემო მოყვანილი სასუქისა ზო-
მითა; ამ ზომის შეტყუბაც არ არის ძნელი.
მაგალითებარ როდესაც ნახევარი გომის სასუ-
ქი იყოს, მაშინ ორი ფუთი და ხუთი გირ-
ვანქა დაშვებარი დანაყოლი ძელი რომ გუ-
რიოს შიგა, ეს სრულებით საჭირო იქნება
ორი ღლიურისათვის. ეს დანაყოლი ძელი
რომ ღრა და ღრა აჯაროს სასუქის გრო-
ვას, მაშინ იმის ღლიურისაგან ძელს აღარ
მოუნდება სხვა ნაწიარ მომზადება.

ბევრჯერ შემიტყვია მოსახლეთაგან, რომ
გომის სასუქის ოდნობას ვერა სასუქი ვერა
იქსა; ჩინეთლები გომის სასუქს თავის დღე-
ში არ ამზარებენ, მაგრამ ეს სამი ათასი წე-
ლიწაღია, რაც იმათი სასოფლო სახლოსნო-
ბა სულ კარგ მდგომარეობაშია და არც მიწა
იღლება. იმათი მიწა არამც თუ შესვენებას
არა თხოულობს ძელისა და სხვა სასუქს შე-
მდეგ არამედ ყოველ წელს უფრო და უფ-
როა მომატებულად ნაყოფიერი არის. შერო-
ბაშიაც მიწას არ ასვენებენ; სხვა და სხვა სა-
სუქის შემდეგ მიწა ყოველ წელს კარგი ნა-
ყოფიერი არის.

ნიშნები, რომლებითაც განი-
რევა ვარგისი საკონელი საშუ-
შაოც.

შუშობაში შესაბამელად ხმარებენ ყოველ-
თვის ხარებსა, და ფურსა და ბუღასკი ძალიან
იწვიათად. მარცისობა საქონლისა არის დამო-
კიდებულთ კუნთების სიღონიერებზე და მო-
ძიარობაში სიძარღვზე. ის შუშობა რომელ-
შიაც ამენ ხარებს, არიან შემდგენი: მიწის
შესამუშავებელი საშუშაო, როგორც ხენა,

ფარცხვა, ძნის ზიდილი, თივის ზიდილი და
სხვ; ზაოდებში მაშინების ბრუნება. ხარებს
ამენ აგრეთვე ქირაობაში სიმძიმის გადასა-
ზიდილად მოსატანად შეშისა, სასუქისა, ქე-
სა, წყლისა და სხვ.

სამუშაო საქონლის არჩევის ღრის უნდა
მხედველობაში ჰქონდეთ აგრეთვე იმის ჯინ-
სიანობა, რადგანაც ბევრი ჯინსია, რომელ-
თაცა სამუშაო ღირსება ძალიან აქვთ, რო-
გორც რუსეთში შერანის ჯინსის ხარებსა,
შრანციაში ღურღამისასა და საქართველოში
ზილანის საქონელსა. მაგრამ პირველად ხარის
ტანის აგებულებისა და მოძიარობას უნდა მიე-
ქცეს გულის ხმა, ამიტომ რომ ზოგიერთ ხა-
რი თუშუცა სრულებით კარგი სამუშაო ჯინ-
სისა არის, მაგრამ საშუშაოდ კი არ ვარგა.
რაცხენ კარგ სამუშაო საქონლად, როდესაც
სამუშაო ანუ მდებალი ტანისა არის, და ფე-
ხებიც მოკლე და ღონიერი აქვს. უნდა ჰქო-
ნდეს მაგარი რქები, მსხვილი კისერი, განი-
ერა, სწორე შუბლი, წერილი, დაცვეტილი
ყურები, მსხვილი, ცაცხალი თვალები, ღო-
ნიერი და ძალიან სუქანი არა ტუჩები, განი-
ერი ცხვირი, დიდი პირი და ხველი სახე. ძი-
სერი უნდა ჰქონდეს განიერი, მოკლე და ძა-
ლიან ღრსილი არა; მკრედელ ხახილი, სწო-
რე ზურგი და წელი, ღონიერი ხერხამლი,
განიერი და კარგად აგებული მკერდი, მრგვა-
ლი მუცელი, ღონიერი, კუნთიანი მხრები,
ღონიერი ბარკლები და მუხლები, განიერი
და სწორე ფეხები მაგარი ღლიეობითა, ღონი-
ერი გავა. ამ ნიშნებით ცტყობა ხარს, რომ
კარგი სამუშაოა. ტყევი უნდა ჰქონდეს მსხ-
ვილი და ზედ ხშირი თუნდ უტყვარი ბლა-
ნიცა; მზიარული ზინისა, წაღლი თამაშობისა,
მუშაობაში და დიდ ჯადოში ძალის დაუბა-
ნელობა, მარდი სიარული, კარგი მადა და კარ-
გი მონელდება აგრეთვე არიან კარგი ნიშნები.

რაც კი შეეხება სიდიდეს ხარისასა, ეს არის
დამოკიდებული იმაზედ, რა გვარი სამუშაო-
სათვის უნდათ; მიმე მიწის სახენებლად და
სხვა სამუშაოსთვის, რომელიც თხოულობს
ძალზე ღონესა, იმისათვის სხვილი, ღონიერი
საქონელი უნდა არჩეს; მსუბუქ მიწაზედ კი
შეიძლება წერილითაც იოლას წავიდნენ.
შპატიეობელი საქონელი უფრო კარგია სამუ-
შაოდ, ვიდრე ანაპტიეობელი. სამუშაოდ და-
ნიშნულს ხარებს ყოველთვისა ჰქოდავენ ახალ-

ვახლოაში; ამას შერებთან იმიტომ; რომ დაკლდა ამხროს უფრო აღილია, და გარდა ამის მღეფ უწარებთან სამუშაოდ და ხორცი უტერა გებრინო აქესი. მაგრამ კარგი სილონიციისთვის მსჯობს, რომ უფრო გვიან დაკლდნ.

სობა შემდეგ ოჯახებში ძალიან ადრე იწყობენ საქონლის ხმარებას მუშაობაში, ასე რომ ზოგჯერ თხუთმეტობისას და ოცდა ერთის თვისას ამენ უდღელში. მაგრამ ეს ახალგაზდა საქონელი დიდის სიფრთხილით უნდა ამუშაონ, რომ საქონელს ჰქონდეს კარგი დრო შესასვენებლად და შებამდენ ერთი უღლის მაგივრად ორსა, სამს უღელსა; გარდა ამისა მალ მალე უნდა ეცალონ, ასე რომ ზოგმა რომ დლით იმუშაოს, ზოგმა უნდა შუადღის უყანა. თუმცა ამ გვარი ადრე მოხმარებისაგან,—თუ მოვლა და საქმეები კარგი აქეს, არა ხდება საქონელი, მაგრამ შენაწილია, რომ რომელ საქონელსაც ორი წლის ადრე ხმარობენ, ის ყოველთვის ვერ არის ისეთი ღირებო, როგორც ორი და სამი წლიდან ნამუშაოარი, მთხილდენ შეიძამდე და ზოგი რვა წლამდე ხარები მუშაობენ ძალიანა, და ამ წლიდან იწყობენ სისუსტესა და ვეღარც აუტანიათ მუშაობა.

რადგანაც ხარების გაზა ყველგან სანთი ყერ არის, ამიტომ უფრო ბევრ წილსა მოულოდენ სიციფთია. ხარების სიციფის დროს, გარდა ზემო აღწერილი ნიშნებისა, რომელიც უნდა ჰქონდეთ მხედველობაში, უნდა იზრუნონ იმისთვისაცა, რომ ხარი იყოს იმ ადგილიდანა, სადაც საქონელს ინახენ უპატრეცნად, და არ ანახებენ. ამ შემთხვევაში ხარი, კარგ მოვლასა და საქმელში, იქმნება კარგი სამუშაოცა, და; გარდა ამისა, სიბერის შემდეგ, კარგი საკლავიცა.—

საწყალი მოსახლეები ხმარობენ ფურებს სამუშაოდ, რადგანაც არა ჰყავთ სამყოფელ სამუშაო ხარები. რა საკვირველია ფურები არაიან ისე ღონიერები მუშაობაში, როგორც ხარები, მაგრამ მსუბუქ მუშაობაში და ამასთან კარგ საქმელში და მოვლაში—ფური მუშაობს და ამავე დროს იწყელის კიდევც; ეს კარგი შემეცნება არის შემჭირებელი უნდასახლისთვისა. ფურების მუშაობისთვის უნდა ჰქონდენ მხედველობაში, რომ ამთაობაში, განსაკუთრებით მცირე ნახევარი მაკობის დროს,

ანუ მოგების შემდეგ, სრულდებიან არ ამუშაონ და თუ დიდი გვირგვინა ჰქონდეთ, მაშინ ამუშაონ მსუბუქ საქმეში და შესვენებითა ათველი ზომის გარდასული მუშაობა ცუდად მოქმედებს; როგორც მაქ ფურზედ, აგრეთვე ნაყოფზედ. შანსებული მოგება და გებრუნება, ზოგჯერ ძალდატანებული მუშაობის მიზეზით მოხდება ხოლმე და გარდა ამისა რძეც უტოტავდებთ და უწყდებთ. მარდა ამისა თვალს უნდა აღინიშნონ, რომ ფური არ შეგანდ ქვიცის შემდეგ ვიდრე ერთი საათი არ გაივლის, ამიტომ რომ უნდა ჰქონდეს დრო საჭილის გადაცხვენისა; თუ ამ გარემოებისა არ უღლებენ ყურსა, მაშინ ფურს უხდება რძიანობაცა და აღარც მუშაობაში ვარგობს.

მუშაობაში ფურის ვარგისობასაც შინჯენ იმავე ნიშნებით, როგორც ხარისას, ე. ი. არჩვენენ ფურს მაგარს, სქელ კისრიანს, მაგარს, სხვილს და სწორე ფეხებისასა და სხ. ამ გვარი ფურები კარგადაც მუშაობენ და გარდა ამისა ხბოსაც ღონიერსა და სამუშაოდ ვარგისი იტვნი,—განსაკუთრებით, როდესაც ბუდლებიც იქნებიან ღონიერი და სამუშაო ჯინსიანი.

ჯილოვანი ბუდები უფრო ცუდად არიან ხმარებაში მუშაობაში, ვიდრე ფურები, რადგანაც არიან ძალიან დაუდგრომლები; მოხდება ხოლმე, რომ მუშაობის დროს რომ დაინახენ ფურსა, დაიწყებენ ცემასა და ქსუედლებთან და ამის გამო ძალიან საშიშნიც არიან. მაგრამ ზომიერი და წყნარი მოხმარება ბუდებისა ძალიან სასარგებლო არის სამოსახლო ეკონომიაში, იმიტომ რომ ბულის ღონიერ არის თითქმის მუქი მუშაობაში. ზომიერი და ძალა დაუტანებელი მუშაობა თითონ ბუდების კარგამყოფობისათვისაც კარგი არის და არც თუ რამეს უშლის კარგი ჩამომავლობის ვარგელებისათვის. სადაც ჯილოვანი ბუდები უბით თვალსაში, იქ საჭირო არის, რომ მისცენ შემთხვევა მოძიობისათვის, ე. ი. მსუბუქი მუშაობა; თუ ეს მოძიობა არა აქეს ბუდასა, მაშინ უხდება ფეხები, სუსტდება და ეს ღირსება რასაკვირველია გადასდებს ჩამომავლობას. შესანიშნავი არის, რომ ის ბუდები, რომელნიც დადიან საძირად, უფრო მაგარ ფეხებიანს და კარგა მყოფს ჩამომავლობას აშენენ.

ბენ, ვიდრე თვალსაში მდგომარე; რაცკი შეგება რძიანობასა და ხორციანობას, ეს ღირსება ორსავე ბუდიდან კარგე უძლეეთ ჩამომავლობაში, თუნდა თვალსაშიც ვეს და თუნდა გაშვებულ დადიადეს. მსაკუნდამ ჰქონდეთ მხედველობაში, რომ ის ჯილოვანი ბუდები, რომელნიც ყოველთვის ინახებიან თავილებში, მალე სქედებიან და მძიმდებიან, და ამიტომ დასამკებლად აღარ ვარგებენ; ამიტომ იმათთვის საჭირო არის შობაობა, ანუ მსუბუქის მუშაობით, და ანუ საძირად გწმებთ.

შილოდ ცხადია, რომ როდესაც უნდათ ბულა ამკონ, იმ დღეს იმისი მუშაობა არ იქნება, ამიტომ რომ შეიძლება მოიქნას და ცუდად იმოქმედოს ჩამომავლობაზედ. ნოყიერი საქმელი და მოსვენება დამკების დღეს არის საჭირო ბულისთვის, რომ კარგათ იმოქმედოს ნაყოფზედ.

როდესაც ახალგაზდა ბუდებს აჩვენებენ მუშაობაში, მაშინ სასტიკად მოქცევა ცუდი არის: ძალიან ცემა, ყვირილი და ყოველი სასტიკობა ხდის პირუტყვის ცუდის ზნისას, აქსუეებს საშიშრობამდინ და მერე აღარც ვარგობს სამუშაოდ. მარდა ამისა გაჭირობა და სიქსუფე გადასდებს ჩამომავლობასა. ბუდების დასამკებლად ხმარობენ ცხვირის რგოლსა;—ეს საშუალება დასამკებლად ახლა ჯერ ითვლება უცუთესად, მაგრამ თუ ურავით იხმარეს კი არ არის კარგი.

რგოლის ჩამოკერა სტებს ძალზე ტკივილსა, და თუ მსცემენ გაუჭირებლად და მალმალ, მაშინ პირუტყვი ზოროტდება და ქსუედება იქამომდე, რომ სრულდებიან გიგდები და მაშინ იმისი მომარჩილება შეუძლებელია. მის მოხდება ხოლმე განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ბუდას უყრიან ცხვირში რგოლს გვიან; ამიტომ მოსახლეები უყრიან რგოლს პატარობაში იმ ბუდებსა, რომელიც უნდათ სამუშაოდ, (ერთი წლისაზე ადრე). ამ საშუალების რიგე მოხმარებით, ბუდები მართლად მხედვლებიან და ჩქარაც ეჩვენებენ რგოლის ტარებასა. როდესაც უნდათ, რომ ბუდა დაჩვიონ მუშაობასა, მაშინ ამ საქმეს იწყებენ მეტრამეტე თვიდან; პირველად ამენ მსუბუქ უღელში და ადვილ მუშაობაში, მერე თანდათან უმატებენ ორ წელიწად ნახევრამდე; მერე, როდესაც ბულა დაიწყებ

მაკობას, ისევე აძლევენ ადვილს სამუშაოსა და არას დროს არა დღიან და ჰქენცენ. მუღებში, რომელთაც კარგა უფლოან და მუშაობაშიც ფრთხილად ექცევიან, მძღველებ რეაწლამედ და ამ დროს სრულებითა არა ჰკარგვენ დასამაკებელს ნაყოფიერობასა.

შენიშნა. ანგლიაში, შინათაში და ზოგი ერთ შერამანის ნაწილებში ცხვირის რგოლსა ხმარობენ არამც თუ იმ ბუღებისთვისა, რომელთაც ამუშავენ, არამედ იმათთვისაც, რომელნიც არიან მხოლოდ სამაკებლად. თუ ბუღა დაღის ფურცელთა ერთად, როგორც შოლანდიაში და განსაკუთრებით შევიცარაში, მაშინ მწელად ქსულებს; მაგრა, როდესაც ბუღა რამდენიმე წლის განსაკუთრებაში სდგას სულ თავილაში, მაშინ ხდება რაღაც ბიარტი და ცუდის ზნისა, რომლისგამოც იმისგან გავლა და ანუ მოვლა იმისი კაცისათვის ძალიან საშიში არის; ასე რომ ბუღა ანუ მოიზორან გასეღვითა და ანუ სრულებით არ მისცენ მოძრაობა; ამ უკანასკნელს შემისხვევაშიც ბუღა სუქდება, მიძმდება და აღარც სამაკებლად ვარგა, და ამიტომ მოშორება იმისი მოსახლეობიდან ხდება კიდევ საჭიროად.

სალმითო ოსტორია.

უ რ ი ა ს მ ო კ ე ლ ა .

ღავითი რომ მეფედ ვახდა, მაშინვე არ დაიწყო თავისი ქნარი. ამ გვირგვინანის ფსალმუნები ეხლაც ატკობენ კაცის გულს. შეგულა ესრელით მეფედ რაკი ვახდა, მაშინვე დაიწყო ზოუნვა იმაზედ, რომ აღუდგინა ღვთის მსახურება და უწინდელი ბრწყინვალება იმისთვის; აღთქმის კიდობანი დიდხანს თითქმის სრულებით დაიწყებულყო. მაგრამ ამ შრის აღსასრულად გერ პირველად იერუსალიმის დაბრუნება იყო საჭირო, რადგან იერუსალიმი ისუნავეს სკედილს შემდეგ ისე იღბუმულთ დაიპყრეს. ღავითმა იერიშით აიღო იერუსალიმი, ვაშენა და გააბარა და შემდეგ აღთქმის კრაევი გადაიტანა იქ და თავის სახელმწიფოს სატახტო ქალაქად დანიშნა.

ღავითი ბეგრს ობობდა თავის მეზობელ ქვეყნებთან და ამით ძალიან გააყრცელა თავის სამეფო: იმის საბძანებელი შეუქვეყნის

ზღვიდან მაყოლებული მფრატამდის მიდიდა და წამასკიდან მეგობტემდის. თუმცა სზირად ობობდა ღავითი, მაინც იმის მეფობის დროს ხალხი უწინდელ დროებზე უფრო ბედნიერები იყნ; თვით დამარჩილებულთაც კი, სახელდობრ: სირიელთ, მდომალთ, მოავველთ და შილისტიმელთ თავიანთ თავი ბედნიერად უნდა შეერცხათ ამისთანა წინგებულ მეფის ხელქვეით ყოფნაში. ეს კი იყო, რომ ამმონელთ სასტრკად მოექცა, მაგრამ მაშინ ღავითის გულში ცოდა დაინერგა; ყველა გვარი გულისთქმა კაცს აბრმავებს აყრუებს და გულსაც უქეავებს. მეფეს შეუყვარდა ზორციელი სიყვარულით შრას ცოლი, ბრსაბია. შრისა ღავითის ჯარში მსახურობდა. თავის ცოდელი სურვილის აღსასრულბლად ღავითმა უბრძანა თავის ჯართ მძღომელს, იოახს, რომ ურია ბრძოლის ყამს ისეთ აღაგას დაეყენებინა, სადაც უფრო ადვილად მოკლავდა მტერი. რასაკვირველია, ღვითის ის აღარ მოაგონდა, რომ ერთ დროს იმასაც ესეთი ხედარი ჰქონდა დამზადებული საულისაგან და ამ განსაცდელისაგან დაიხსნა მხოლოდ ღმერთმა. ღავით ეხლა ამას აღარა ფიქრობდა; იმითომ რომ გულისთქმა დაბრძმავა იგი. ღმერთმა ისე ჰქენა, რომ ურია მოჰკლეს ოპში; ხოლო ღავითმა იმისი ქერივი ბერსაბია ცოლად უკირთა.

შერთვის შემდეგ თითქმის მთელი წელიწადი სცხოვრებდა იმასთან მშვიდობიანად. მითხელ მოვიდა იმასთან წინასწარმეტყველი ნათანი და უთხრა: „მეფეო! გამიჩიე მე შემიდგე საქმე: ერთ ქალაქში ორი კაცი სცხოვრებდა: ერთი საწყალი, ხოლო მეორე მდიდარი. მდიდარს მრავალი ცხვარი და ძროხა ჰყვანდა; ღარბის კი არა ჰყვანდა გარდა ერთი კრავისა, რომელიც მას ძალიან უყვარდა და უყვლიდა. ის კრავი იმის სუფრავდ მსკადა, იმის თასიდგან მსძიდა და იმისზე მეხლბეზედ იძინებდა. მრთხელ ეწვია სტუმარი მდიდარს კაცს და იმან დაინანა თავის ფარიდგან მცხვრის გამოყვანა, ხოლო გამიართა მას საწყალს კრავი მისი და მით უმსპინძლა სტუმარსა თავისსა.“

ღავითმა მოისმინა რა ეს ამბავი, აღინთა მრისხანებით და თქვა: „ეთიარცა წინდა არს

ღმერთი, ვგრეცა კაცი იგი ღირს არს სკედილისს! მაშინ ნათანმა უთხრა ღავითს: „კაცი იგი— ხარ შენ!“ და ეკვლად დამუბატ: „ვგრეცა ამბობს შეფლი ღმერთი ესრელისა მე ცხვე შენ მეფედ ესრავლთა ზედა; აწ მე გამოიხსენ შენ ხელთაგან საულისათა რკასათვის უგულვებელ ჰყო სიტყვა ღვთისა და მაკლური საქმე ჰქმენ წინაშე თვალთა ჩემთა! შენ მოკალ შრისა ამმონელით ცოლით, ხოლო ცოლი მისი შეერთე შენ ცოლად.“ ღავითმა იგრძნო თავის შეცოდება; სერინდისი გაეღვიმა იმას და ახლა გულითადის სინანულით დაიწყო იმან თვისთა ცოდეგების აღსარება ღვთის წინასწარმეტყველის წინ. „შევეცდე მე უფელს!“ უთხრა იმან ნათანს, წინასწარმეტყველმა უპასუხა: „შეფალმა უცვე შეგინდა შენ შეცოდება შენი, —შენ არა მოჰკედებო! შარნა ვინაიდგან ამა საქმით შენ დამტკიცე შეფლი მტერთა მისთა წინაშე, ამისათვის მოკედება ძე შენი, ბერსაბიასაგან და დაბედულთა— და ეს რომ უთხრა—განშორდა.

მშმიმა ღავითსა ეს წინასწარმეტყველბმა, რადგან მამა იყო და შევილსა ჰკარგედგან მაგრამ ის ფიქრი უფრო გმშიმა იმას, რომ სასჯელი ეწერა მას შეუკავებელი სიტკობების მოყვარობისათვის. ღავითი დაგმოზო მიჰქვს და გულმობრუნებით ევედრებოდა შეფოს მისი შევილი. სწორედ აძროს ჰლადიდბდა ცრემლებით იმ სინანულის ფსალმუნს, რომელითაც ყველა ცოდელი ეხლაც ევედრება ღმერთს შეწყალდეს! მაშუკად მე ღმერთთა დილითა წყალობითა შენითა, და მრავლითა მოწყალბითა შენითა განწმინდე უსჯულბობა ჩემი. შუფრის განზანც მე უსჯულბობისა ჩემისაგან და ცოდეათა ჩემთაგან განწმინდე მე. რამეთუ უსჯულბობა ჩემი ეუწყუ მე და ცოდეა ჩემი წინაშე ჩემსა არ მარადის. შენ მხოლოსა შეცოდედ და ბიარტი შენს წინაშე ვეყ—გული წწინდა დაძბად ჩემიან. ღმერთმა და სული წრტველი განმახსლედ გეც მსა ჩემსა!“